

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Культура
України

Випуск 7
Мистецтвознавство

Збірник наукових праць

Харків
2000

ХАРКІВСЬКА ШКОЛА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СЛОБОЖАНСЬКОЇ НАРОДНОПІСЕННОЇ КУЛЬТУРИ ХІХ СТ.

Простежується тенденція паралельного розвитку видань мистецько-просвітницького напрямку і тих, що опановують фольклорну спадщину Українського Лівобережжя, зокрема Слобожанщини. Доводиться прогресивність поглядів харківських дослідників на фольклор як фактаж до етноісторичного та текстологічного дослідження, культурологічний рівень подання матеріалу в контексті і динаміці його побутування

Вивчення народнопісенної традиції Слобожанщини, починаючи з ХІХ сторіччя, збігається з періодом бурхливого розквіту наукової та літературно-мистецької діяльності харківської української інтелігенції і тісно пов'язане з діяльністю прогресивної професури і студентства Харківського університету, заснованого у 1805 р. Харків того часу, маючи ґрунтовні традиції Колегіуму, в якому викладав Г.С. Сковорода, був центром першого українського Відродження на Слобожанщині. Вивчення етнографії та фольклору краю здійснювалося не відособлено, а в руслі загальнокультурного процесу того часу.

Поетичні тексти слобожанських народних пісень увійшли до більшості ґрунтовних праць з історії, етнографічного опису краю, надихнули на створення і стали невід'ємною частиною образно-стильового складу драматургічних, прозових та поетичних творів класиків української літератури, діяльність яких пов'язана з харківським культурним осередком. Це Г.Ф. Квітка-Основ'яненко, І.П. Котляревський, П.П. Гулак-Артемовський, М.Л. Кропивницький та багато інших. Літературно-мистецьку, фольклорно-етнографічну та науково-дослідну галузі поєднували в своїй діяльності історик та письменник М.І. Костома-ров, професор А.Л. Метлинський, відомий пост-романтик Л.І. Боровиковський, видатний академік-славіст І.І. Срезневський, письменник і фольклорист І.І. Манжура та інші.

Перший поетичний збірник українських народних пісень, за свідченням академіка Д.І. Багалія [1, 225] був виданий у 1819 р. і належав кн. М.А. Цертелеву. Це, до речі, на 8 років раніше за відому збірку «Малоросійские песни, изданные М.Максимовичем», опубліковану в Москві 1827 р. Вона вважається першою збіркою, що містить тільки українські народні пісні і започатковує історію української фольклористики [2, 35]. Першою значною працею на харківському терені є «Запорожская старина» (1831-1832 рр.) професора Харківського університету І.І. Срезневського, яка містить багато текстів українських пісень та дум. «Збірник зробив велике враження на суспільство і підняв дуже угору і мову, і поезію, і історію українського народу», - пише Д.І.Багалій [1, 225].

Видатним представником «романтичного» напрямку у вивченні української етнографії та фольклору був професор А.Л.Метлинський, знайомий з

багатьма кобзарями-бандуристами, який зібрав не тільки численні тексти, але і мотиви народних пісень, зважаючи насамперед на епічні жанри та історичні пісні [1, 225-226]. А.Л. Метлинський видав власним коштом у типографії Університету численні фольклорно-етнографічні матеріали, які були творчо опрацьовані ним та іншими літераторами в художньо-поетичному виданні українською мовою (в якості «южнорусского наречия») «Южно-русский сборник» (1848 р.) [4], а згодом, у 1854 р. у типографії Київського університету вийшли друком окремою збіркою «Народные южнорусские песни» [5].

У цій збірці вперше на матеріалі українського Лівобережжя з науково-дослідницькою метою накопичено та упорядковано великий обсяг поетичних текстів 303 народних пісень, (структурувати накопичений за 20 років збирацької діяльності матеріал). Особливу цінність мають записи, які відбивають традицію сходу Слобожанщини - території історичного Острогозького полку, майже відсутні у відомих нам джерелах, а також записи з північного заходу тодішньої Харківської губернії, а нині Сумської області: Конотоп, Глухів, Грайворон (зараз - Белгородської області). Особливо важливими для вивчення слобожанського фольклору є першодруки текстів традиційних ліричних, козацьких, обрядових пісень Харківського та Ізюмського повітів. Після кожної пісні вказано повіт, у якому її було записано, або наводиться ім'я збирача. Так, велика кількість пісень Полтавщини передана для друку М.В. Гоголем через Н.Д. Белозерського. Значна частина збірки - народнопоетична традиція Полтавщини, зокрема, Гадяцького, Лубенського, Золотоношенського повітів, а також Чернігівської, Київської, Рівненської, Житомирської губерній, а після деяких пісень вказано приблизні адреси, наприклад, примітки «з того боку Дніпра» тощо.

У вступі до збірки А.Л. Метлинський відзначає велику роботу по збиранню зразків народнопісенної творчості, обрядів та звичаїв протягом 30-50-х р. минулого сторіччя як за ініціативою державних комісій та товариств, так і окремих дослідників. Персоналії збирацької діяльності на українському терені - «...из частных лиц - Снегирев, князь Цертелев, Максимович, Срезневский, Сахаров, Киреевский, Котляревский, Квитка-Основьяненко, Даль Луганский, Артемовский-Гулак, Крылов, Загоский» [5, 3] дають уявлення про ставлення прогресивних мистецьких кіл того часу до вивчення народної поезії. А.Л. Метлинський зазначає у вступі час запису окремих груп пісень. Наприклад, пісні, які передав М.В. Гоголь - 1832-1834 р., гадяцькі та острогозькі записи - 1840-1846 р., інші були зроблені пізніше під час перебування автора збірки в Києві. Вступ містить також невелику, але вагому для свого часу наукову розвідку щодо особливостей текстологічного викладу діалекту тієї чи іншої місцевості і обмеження мови видання правописом нової літературної української мови. Звичайно, пісенні тексти подано в збірці російськими літерами, але саме такою мовою, якою були написані твори Котляревського, Гулака-Артемовського тощо.

Цікаві зауваження щодо відображення діалектних особливостей у творах, викладених українською мовою, подав А.Л. Метлинський ще у вступі до «Южно-

русского сборника», де запропонував для цього оригінальну знаково-фонетичну систему [4, 6-9]. Другий вагомий науковий виклад А.Л. Метлинського стосується аналізу типової для народного віршоскладання структури 4+4+6, яка відома під назвою «коломицької»: «весьма любимый и употребительный украинский стих обычно состоит из 14 слогов, или 7 пар, из которых 4-ю парю оканчивается первая половина стиха, а посредине образовывается 2 от 4-х и 3-х пар слов» [5, 7]. Найвизначніший науковий висновок вченого та письменника А.Л. Метлинського - це жанрова класифікація зібраного матеріалу за функціональними, а не переважно тематичними, як у філологів, ознаками.¹

Серед поетичних текстів першого розділу найціннішими є сюжети ліричних пісень, які в 70-90 р. нинішнього сторіччя вдалося зафіксувати лише фрагментарно. Це ліричні пісні, записані в Харкові з характерним перекликом любовних та козацьких мотивів «Над річкою, над бистою \ Там журавка купалася», «Купалися два голуби на дубовій кладці \ Підмовляли два козаченька дівчиноньку \ та не ввечері, вранці» [5, 28], з 4 розділу - «Ой, у Харкові у шиночку, ой у Харкові зранку», «Пойду я пойду, і тебе покину \ Будеш, мила, припадати аж до мого сліду», «Ой, на горі жито» [5, 102-103], а також зразки з Харкова та Ізюма «Засвічу я свічку, перебреду річку», «За ворота вийшла, косу чесала \ Та на своїх дружок погукувала» [5, 105-106]. Текст, зафіксований у Гадячі «Тим травка зелена, що близько вода», трапляється в центральних районах Харківщини, в селах по Муравському шляху в Нововодолазькому районі. Серед текстів обрядових пісень є сюжетні аналогії із записами веснянок у сучасному Дергачівському районі («Поставлю я хижку там на виріжку \ Виступцем тихо йду»), а також у російському селі Черное Великобурлуцького району, де фрагмент тексту поданої А.Л. Метлинським весняної гри «Піди, утиця, додому \ Піди, сірая, додому» був записаний у складі прадавнього весняного обряду «Кострома». Традиції слобожанського сходу притаманна веснянка «Ой, піду я в зелений ліс \ Вищиплю кленовий лист» з Острогозького повіту.

Розглядаючи збірки народних пісень кінця XVIII - першої половини XIX ст. можна відзначити, що за жанровим складом та характером подання фольклорних джерел вони належать до загальнокультурного, просвітницького напрямку і сприяють усвідомленню художньої цінності вітчизняної культурної спадщини через задоволення потреб освіченої частини суспільства в побутовому музикуванні. Але практично всі праці вчених харківської школи, починаючи з І.І. Срезневського, А.Л. Метлинського науково-дослідницького напрямку, хоча відіграли і вагому загальнокультурну роль. Це свідчить про високий рівень поглядів харківських дослідників традиційної побутової культури краю, а також на уже сформовану на той час наукову позицію щодо історичного і творчо-ініціального значення народної поезії. Збірки та історико-етнографічні праці харківської школи до текстологічних тонкощів передають особливості народно-поетичного твору, численні «серйозні» фольклорні жанри - думи, історичні та козацькі пісні.

У другій половині XIX сторіччя формується харківська етнографічна і фольклористична школа, видатним представником якої був великий лінгвіст О.О. Потебня. Крім численних праць з етнографії та мовознавства, О.О. Потебні належить великий обсяг фольклористичних розвідок, серед яких питанням семантики народнопісенних текстів та їх міжслов'янським паралелям присвячені видатна праця «Объяснения малорусских и сродных народных песен» [6] (1868р., у 2-х т.) та збірка «Українські народні пісні» (1863р.), які були видані у Санкт-Петербурзі коштом О.С. Балліної [7]. Записи пісень зроблені на історичній території Слобожанщини, переважно в Харкові та Ромнах. У збірці О.О.Потебні подано 63 зразки народних пісень без обумовлення жанрових розгалужень, використано значний доробок обрядових пісень та ігор календарного землеробського року. Серед них типова для північно-західної Харківщини весняна приспівка-перемовка закличного характеру з текстами «Ой, вийду я на вулицю \ Гуляю, гуляю», «Усі курочки докупочки \ Півень на порозі» [7, №№7, 55] коломиїркової структури, яка нині побутує в селах Богодухівського, Дергачівського районів з подібною ладовою та мелодичною будовою строфи.

У сучасній традиції зафіксовані з тими ж наспівами баладні сюжети «Ой, сербине, сербиночку», з іншим наспівом - «Ой, уже той вечір, тай повечоріло», «Калина-малина, чого почорніла», «Ой, гаю мій, гаю \ Густий не прогину» (записана від переселенців з Шишаського району Полтавщини та в селах північної Харківщини). Популярним на північному заході Харківщини є сюжет про козаків-«чорноморців», який також представлений у збірці О.О. Потебні: «Ой, плавала лебідонька по синьому морю \ А там пасли чорноморці в чистім полі коні». Козацькі сюжети сьогодні або втрачені, або змодулювали до інших тематичних розгалужень, наприклад, №60 в збірці коштом О.С. Балліної «Наступала чорна хмара, став дощ накрапав \ Заходився пан Текелій Січ руйнувати» зараз побутує з текстом «...Ой, там збиралась бідна голода до корчми гулять».

Інші козацькі пісні побутують в одиничних зразках, такі як №9 «Ой, сів, запив, запив-зажурився», козацька за №59 «Позволь, батьку отамане, нам на блиті стати \ Не дозволим москалеві Січ руйнувати» не зафіксована, можливо через політично загострений зміст. Збірка «Українські пісні, видані коштом О.С. Балліної» повинна посісти належне місце в історії фольклористичних публікацій Слобожанщини як перше нотографічне видання народних пісень краю. Задумане як пам'ятка, можливо - пісенник, видання дійсно «...стане у пригоді ...колись хто прийметься пильно за українську музику» [7, 1], - пише у передмові видавниці. Значна за обсягом збірка народнопоетичних текстів, записаних О.О. Потебнею, з влучними коментарями і нотаціями пізніших записів окремих пісень суміжних із Слобожанщиною регіонів вийшла друком у 1988 р. в серії «Українські народні пісні в записах письменників» під редакцією М.К. Дмитренка [7].

Збирацькій діяльності харківських учених-етнографів та краєзнавців другої половини XIX - початку XX ст. ми зобов'язані появою значної кількості

публікацій текстів народних пісень, які виходили у складі видань фольклорно-етнографічних матеріалів та наукових розвідок. Визначне місце в цій роботі належить науковій і друкарській діяльності Харківського історико-філологічного товариства при Харківському університеті на чолі з М.Ф.Сумцовим, яке з року заснування (1877) до початку першої світової війни видало 21 том своїх праць - «Сборників»; 5 випусків «Вестника», які містили крім досліджень «богатіші фольклорні матеріали» [1, 54].

Поетичні тексти народних пісень у контексті їх традиційного вживання подані в «Этнографическом обозрении», а також окремих друком. Серед них - праця В.В. Іванова «Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии» [8], П.В. Іванова «Игры крестьянских детей» [9]. Капітальна регіональна збірка присвячена опису побутування традиційної народної культури в Куп'янському повіті, в якому П.В. Іванов з 1877 по 1887 р. займав посаду інспектора народних училищ. Згідно з життєвими обставинами він обмежив свою діяльність дослідженнями особливостей етнографії та фольклору більшості сіл та слобід Куп'янського повіту і мав на місцях у реальних училищах зацікавлених респондентів. Етнограф та краєзнавець, В.П. Іванов, за твердженням дослідника М.М. Красикова, «поставив собі за мету не просто збирати зразки народної творчості, а спробував відтворити картину побутування всіх видів і текстів фольклору... які саме в сукупності дадуть змогу вченим простежити за тим, як реально живе пісня або казка, встановити закони народної пам'яті, дослідити специфіку активної та пасивної форм зберігання текстів.» [10, 161-162]. Дослідник зосередив увагу на досить малому куточку України, тому що вважав: реальне побутування тих чи інших фольклорних жанрів, народних звичаїв можна побачити саме таким чином.

Подані в збірці матеріали викликали схвальний відгук у М.Ф. Сумцова за «відрізнення від аналогічних штудій надзвичайною повнотою» і культурологічний рівень подачі матеріалу, зокрема, в контексті та динаміці його побутування. Доречно зауважити, що М. Красиков ознайомився також з 2000-сторінковим рукописним збірником казок, оповідальних та пісенних матеріалів в архіві збирача, які ще чекають на своє видання. Прикладом повноти подання побутуючого матеріалу в збірці «Жизнь и поверья крестьян Купянского уезда Харьковской губернии» [11] може бути наявність у цьому видатному виданні 31 сюжету колядок, 11 сюжетів щедрівок, близько 30 сюжетів веснянок та весняних ігор, а також численних зразків інших жанрів, які дозволяють трактувати та науково охопити багатство традицій народнопоетичної творчості окремого регіону Слобожанщини.

Видатний український етнограф, науково-громадський діяч Харкова М.Ф. Сумцов гідно продовжив традиції вивчення та пропагування традиційної народної культури України, доклавши основних зусиль на визначення досягнень Слобожанського регіону. Дослідник наукової спадщини М.Ф. Сумцова, харківський історик В.З. Фрадкін докладно характеризує галузі діяльності видатного

українського вченого, учня і послідовника О.О.Потебні. Він зазначає, що «М.Ф. Сумцов був не тільки визнаним в Європі вченим-етнографом, але і видатним організатором науки. Саме М.Ф. Сумцов був натхненником проведення в Харкові XII Археологічного з'їзду у 1902 р.» [12, 14]. В.З. Фрадкін підкреслює значення для вивчення традиційної культури краю розроблених М.Ф. Сумцовим програм до збору етнографічних матеріалів, зокрема, про кобзарів та лірників, про писанки та відомості про них, а також збору експонатів для етнографічної виставки, надруковані в період підготовки до з'їзду. На основі експозицій етнографічних виставок з'їзду зусиллями М.Ф. Сумцова «був створений кращий, за відгуками фахівців, у науковому відношенні етнографічний музей Харківського історико-філологічного товариства» [12, 14]. Ці факти визначають прагнення видатного культурного діяча до створення в Харкові науково-дослідного осередку з вивчення етнографічних особливостей традиції краю в належному обсязі.

Окремі розвідки вченого стосовно загально-етнографічної проблематики торкаються вивчення української, зокрема, Слобожанської фольклорної спадщини. Новим для свого часу було активне використання вченим народних пісень як історично та етнографічно вагомого фактажу, а також використання фольклору в наукових дослідженнях провідних учених-істориків. Так, Д.І. Багалій писав, що саме М.Ф. Сумцов наполягав на введенні текстів народних пісень як ілюстративного матеріалу для його праці [1, 244]. Пізніше видатний музичний педагог, хормейстер та збирач фольклору В.П. Ступницький присвятив свою першу фонографічну збірку пісень Слобідської України пам'яті Сумцова, зауважив, що саме Сумцов свого часу вказав йому на наукове та мистецьке значення календарно-обрядового прошарку Слобожанської пісенності і наполягав на їх використанні як у фонографічній збірці, так і у хорових обробках народних пісень для дитячого виконання [13, 3].

Серед великого наукового доробку М.Ф. Сумцова найзначнішими щодо традиційної народної пісенності та її етнокультурного середовища побутування можна вважати праці, статті та розвідки, присвячені вивченню особливостей весільного та календарно-обрядового фольклору. Велике значення має звернення до численних народнопісенних витоків у ґрунтовних працях вченого, які набули загально-європейського культурного резонансу, серед них «Культурные переживания», опубліковані у часописі «Киевская старина» протягом 1889 р. та монографії «Слобожане» (1918). В «Трудах Харьковской предварительной комиссии по устройству XII Археологического съезда» були надруковані «Очерки народного быта» (1902), які узагальнили етнографічні екскурси 1901 р. по Охтирському повіту Харківської губернії. Вагомий внесок в історіографію Слобожанської фольклористики - праця М.Ф. Сумцова «Пятидесятилетие сборника А.Л.Метлинского» [14], яка вийшла друком в Санкт-Петербурзі в 1904 р.

М.Ф. Сумцов - відомий послідовник О.О. Потебні - розглядав фольклорну спадщину як складову мовної історії та щедро використовував тексти народних

пісень для ілюстрації своїх історико-краєзнавчих розвідок. У праці «Слобожани» М.Ф. Сумцов подає тексти історичних пісень, характеризуючих процес заселення Слобожанщини у XVII-XVIII ст. та особливості її соціального устрою; розділ «Від колиски до могили» фактично є закінченим етнографічним описом і містить тексти родинно-обрядових та землеробських, ліричних та колискових пісень, описи весняних ігор тощо, взятих зі збірок П.В. Іванова, В.В. Пассека.

Серед розвідок М.Ф. Сумцова до окремих жанрів народнопісенної творчості, які вийшли друком в 10-ті роки нинішнього сторіччя - збірка «Слобідські українські історичні пісні», де автор подає унікальні варіанти повних текстів слобожанських історичних пісень «Покинь батька, покинь мати», «Ой брате мій, брате» [15, 7] (варіанти Новицького та Яворницького). Ці варіанти відбивають актуалізацію сюжету пісні - у варіанті Новицького текст має атрибутику життя слобожан-утікачів колонізації XVII ст., а «варіант Єварницького прилучений до Кубанщини та річки Кубані» [15, 8]. В розділі про епічні твори М.Ф. Сумцов аналізує думу про Івана Сірка, його сина Романа, про вдову Сірчиху та її синів.

У розвідці «Малорусские пьяницкие песни» [16] (1916 р.) М.Ф. Сумцов подає дослідницький матеріал, аналіз звичасвої культури та текстів ліричних та жартівливих пісень, більшість яких побутує на Слобожанщині. М.Ф. Сумцов аналізує позитивне моральне ставлення селянської громади до застілля як невід'ємного атрибуту традиційних народних свят, пов'язаного з рудиментами культу предків, але різко осуджує пияцтво, його деструктивну роль у долі людини та родини.

До просвітницьких видань, які пристосовані для побутового музикування, серед яких є обробки народних пісень для голосу та фортепіано, а також для виконання хором або ансамблем, належить перша збірка А. Максимовича (1834), де народні пісні подані в обробці для голосу та фортепіано композитором А. Аляб'євим, а також збірки М. Маркевича «Южно-руські пісні з голосами» (1857), О. Гулака-Артемівського «Народні пісні з голосами» (К., 1868). Серед нотних публікацій слід відзначити збірку А.Н. Маркевича «Малоросійские песни» (1874). В 1890 р. вийшла друком збірка І.І. Манжури із записами пісень, зібраних у Харківській та Катеринославській губерніях. Пісні з Харківщини увійшли до 6 випуску «Збірника українських пісень» (1886) класика української музики М.В. Лисенка, зокрема, пісня про вдову з Богодухівщини «Ой з-за гори буйний вітер віє» (№46).

Ера слухових записів наспівів народних пісень, вінцем якої заслужено вважаються збірки М.В.Лисенка [2, 70] завершилася в кінці XIX ст. З появою фонографа відкрилися нові можливості для фіксації фактурного обсягу народних пісень, характеру варіантних змін у тексті пісні. Час появи фонографа як нового інструменту наукового дослідження збігається з виникненням у 1880-1890-ті р. нової наукової дисципліни - музичної етнографії [2, 78]. Нового рівня набувають в цей час і нотні науково-дослідницькі публікації. Вони розглядаються не тільки в естетичного та

загальнокультурного аспектів, але і як фактологічний матеріал етнографічних, діалектологічних та історичних досліджень згідно з музично-стильовими особливостями та ритмо-структурною типологією.

30-ті р. XIX ст. характеризуються започаткуванням української фольклористики як науки. Вагомий внесок зробили представники харківської етнолінгвістичної школи І.І. Срезневський, А.Л. Метлинський, М.І. Костомаров, О.О. Потебня, М.Ф. Сумцов, В.В. та П.В. Іванови. Численні видання народних пісень відбивають поступовість входження фольклорної спадщини до наукового обігу через його суспільне мистецьке опанування. У виданнях XIX ст. реалізується загальна тенденція паралельного розвитку художньо-просвітницького та науково-дослідницького напрямів, зокрема вдосконалюється текстологічна специфіка музичної фіксації. Праці вчених харківської школи мають культурологічний рівень подання фольклорно-етнографічних матеріалів в контексті і динаміці побутування, пропонують функціональний принцип класифікації жанрів фольклору. Ці та інші наукові надбання та висновки, зроблені переважно на матеріалі Українського Лівобережжя, зокрема - Слобідщини характеризують внесок харківських учених у розвиток української фольклористики та нової науки - музичної етнографії. Значне поживлення видавничого та дослідницького процесів на Слобожанщині в останній чверті XX ст. свідчить про відродження харківської школи етнографічних та фольклористичних досліджень.

ПРИМІТКА

¹Дослідник поділяє народні пісні у збірнику за групами:

1. «Песни житейские - колыбельные, любовные, свадебные, с различными обрядами и далеко несущимися песнями, приличными положению «молодых».
2. Песни годовые: веснянки, поются при играх, в танках; песни русальные. Около времени празднования Троицы на Зеленой неделе: купальские, петривочные - песни лета, середолетия; косарские или косовичные - при косовице гребечные - при собирании сена; заживные и обживные; осенние, при осенних работах и сходбищах; колодки.
3. Песни нравственные, поучительные. Иногда являются в виде думы, со стихами неравного размера. Этим сближаются с разделом 4.
4. Песни былевые, изображающие внешние события народной жизни.
5. Песни бытовые - занятия различных сословий
6. Шуточные...большею частью позднейшего... происхождения» [5, 16-17].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Багалій Д.І. Історія Слобідської України / Передм., комент. В.В.Кравченка; худ., упор.іл. О. Ріяка. - Х.: Дельта, 1993.- 256 с. 2. Іваницький А.І. Українська музична фольклористика: Методологія і методика. - К.: Заповіт, 1997. - 391 с. 3. Южный русский сборник / Изд. А.Л. Метлинского. - Х.: Изд. А. Метлинского, в универ. тип., 1848. - Кн.1. - 60 с. 4. Народные южнорусские песни / Изд. А. Метлинского. - К.: Вид-во А. Метлинского, в унив. тип., 1854. - VIII, 472, IV с. 5. Потебня А.А. Объяснения малорусских и сродных народных песен. Отдельный оттиск из Русского Филологического вестника. - Варшава: Тип. Зенкевича и Ноаковского, 1883. - 268 VIII с. Т. 2. Колядки и щедривки. - Варшава, 1887. - 810 с. 6. Українські пісні, видані коштом О.С.Балліної. - СПб, 1863. - 125 с. 7. Українські народні пісні в записках О. Потебні / Упоряд., вступ.стаття та прим. М.К. Дмитренка. - К.:

Муз.Україна, 1988. – 311 с. 8. *Жизнь и творчество* крестьян Харьковской губернии: Очерки по этнографии края. Т.1 / Под ред. В.В. Иванова. - Х.: Тип. губерн. правления, 1898, - 1012с. 9. *Иванов П.В.* Игры крестьянских детей // Сборник Харьковского историко-филологического общества. Т. 2. - Х., 1890. - С.35-60. 10. *Иванов Петро.* Листи до М.А. Янчука / Передм., публікація та комент. М. Красикова // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія. - Х., 1994. - Т. 3. - С. 161-166. 11. *Жизнь и поверья* крестьян Купянского уезда Харьковской губернии / П.В. Иванов. - Х.: Печат. дело, 1907. - 216 с. (Харьк. Ист. филолог. об-во: сб.[№17]. 12. *Микола Федорович Сумцов.* (Бібліографічний покажчик). - К.: Рідний край, 1999. – 240 с. 13. *Пісні Слобідської України:* Фонографіч. зб. Нот. та збір. В.Ступницького. - Х., 1929. - 38 с. 14. Сумцов Н.Ф. Пятидесятилетие сборника А.Л. Метлинского «Народные южнорусские песни». - СПб., 1904. – 18 с. 15. *Сумцов Н.Ф.* Слобідсько-українські історичні пісні. - К.: Друк 2-ї Артели, 1914. – 10 с. 16. *Сумцов Н.Ф.* Малорусские пьяницкие песни / Изд. ред. журн. «Киев. старина». - К.: тип. А. Давыденко, аренд. Л. Штаммом, 1886. - 26 с.

Надійшла до редколегії 2.11.2000 р.

УДК 18.01 (09)+398.8.

А.В. Гуріна

СЕМАНТИКА ЯК АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ. ІСТОРІЯ ПИТАННЯ

Простежується історія зацікавленості проблемою внутрішньої суті явищ культури. Автор доводить, що передумови етномузикологічного дослідження проблеми семантики музично-пісенного фольклору створювалися впродовж тривалого часу представниками різних галузей знань, зокрема, лінгвістами та етнологами

Сучасний етап розвитку гуманітарних наук називають “епохою семантики”. Це повною мірою стосується і спеціальностей, об’єктом дослідження яких є фольклор. Науковий аналіз процесів творення та закономірностей функціонування культури усної традиції можливий лише на основі розуміння внутрішніх глибинних мотивів усіх її елементів. Заирнути в давні смисли фольклору дозволяють дослідження з етнології, філології, предметом вивчення яких є семантичний аспект аналізу явищ традиційної культури. Аналогічний ракурс вивчення традиційної пісенності як одного з елементів фольклорної системи є необхідною умовою з’ясування внутрішньої суті загального цілого.

Термін “семантика” своїм виникненням зобов’язаний відомому французькому лінгвісту Мішелю Бреалу і генетично пов’язаний з мовознавством. Слід зазначити, що в лінгвістиці семантика – дисципліна, яка вивчає смисловий аспект мови, – вийшла на перше важливе місце на межі 50-60 – х р. ХХ ст. У цей час відбувалося внутрішнє перегрупування лінгвістичних дисциплін. На другорядні місця відійшли синтаксис, морфологія, фонетика. Таке перегрупування вплинуло безпосередньо на науки, які заявили про свою залежність від концепцій та методів вивчення мови. Традиційний лінгвістичний термін “семантика” став використовуватись у пов’язаних з